

MODUL DE REALIZARE A UNOR PUMNALE AKINAKES. STUDIU RADIOGRAFIC

de GEORGE TROHANI

O armă larg răspândită în lumea nord-tracă și scită, pe parcursul sec.VI-V f.e.n., o reprezintă akinakes-ul. Asupra originii și apartenenței lui etnice s-au purtat în literatura de specialitate numeroase discuții¹ adeseori contradictorii, noi neavând însă intenția, în prezentul articol, a aborda aceste probleme.

Situația este întru totul identică în ceea ce privește tipologia lor; aici însă majoritatea cercetătorilor căzând de acord că trebuie pornit, în elaborarea schemei tipologice, de la caracteristicile principalelor părți componente, în care un rol de prim ordin îl ocupă terminația mînerului. După părerea noastră cea mai completă tipologie a realizat-o, pînă în prezent, Costachi Buzdugan care a clasificat akinakai-i în trei categorii principale, cu mai multe variante²: A. cu mîner dreptunghiular, terminat cu o măciucie; B. cu mînerul terminat cu o bară transversală; C. cu mînerul terminat în partea sa superioară cu antene.

Această clasificare este confirmată de analiza radiografică a unora din piesele aflate în colecțiile Muzeului Național de Istorie al R.S. România³ precum și de studierea macroscopică a cîtorva piese din colecțiile altor muzee.

Analizele respective, efectuate macroscopic și de către alți cercetători, au confirmat faptul că mînerul și lama formează o singură bucată lucrată prin forjare liberă; este vorba de marea majoritate a pieselor ce sînt lucrate din fier.

În cazul akinakai-lor ale căror mîner sînt prevăzute cu o măciucie cele două părți componente formează un corp comun (fig.3/6). Dar pentru akinakai-i care au mînerul terminate cu o bară transversală sau cu antene doar analiza radiografică poate stabili modul de prelucrare a părții superioare a mînerului. Astfel s-a putut stabili că în majoritatea cazurilor mînerul este prevăzut în partea sa superioară cu un mic prag ce-l îngustează și apoi cu o tijă-spin ce pătrunde într-un lăcaș dinainte prevăzut în bara transversală sau în antene. Stabilitatea s-a obținut prin batere la cald, ceea ce a făcut ca tija terminală a mînerului să fie astăzi complet aplatizată⁴ (fig.1/1-2; 2/2; 3/1,3,4; 4).

Dar o analiză macroscopică în numeroase cazuri, cît și radiografică uneori a stabilit că nu întotdeauna bara transversală sau antenele din capătul superior al mînerului sînt separate de acesta. În această din urmă situație se află akinakes-ul din Tumulul I de la Bîrsești⁵, care, deși păstrat într-o stare de conservare foarte precară, fiind lipsit de gardă -

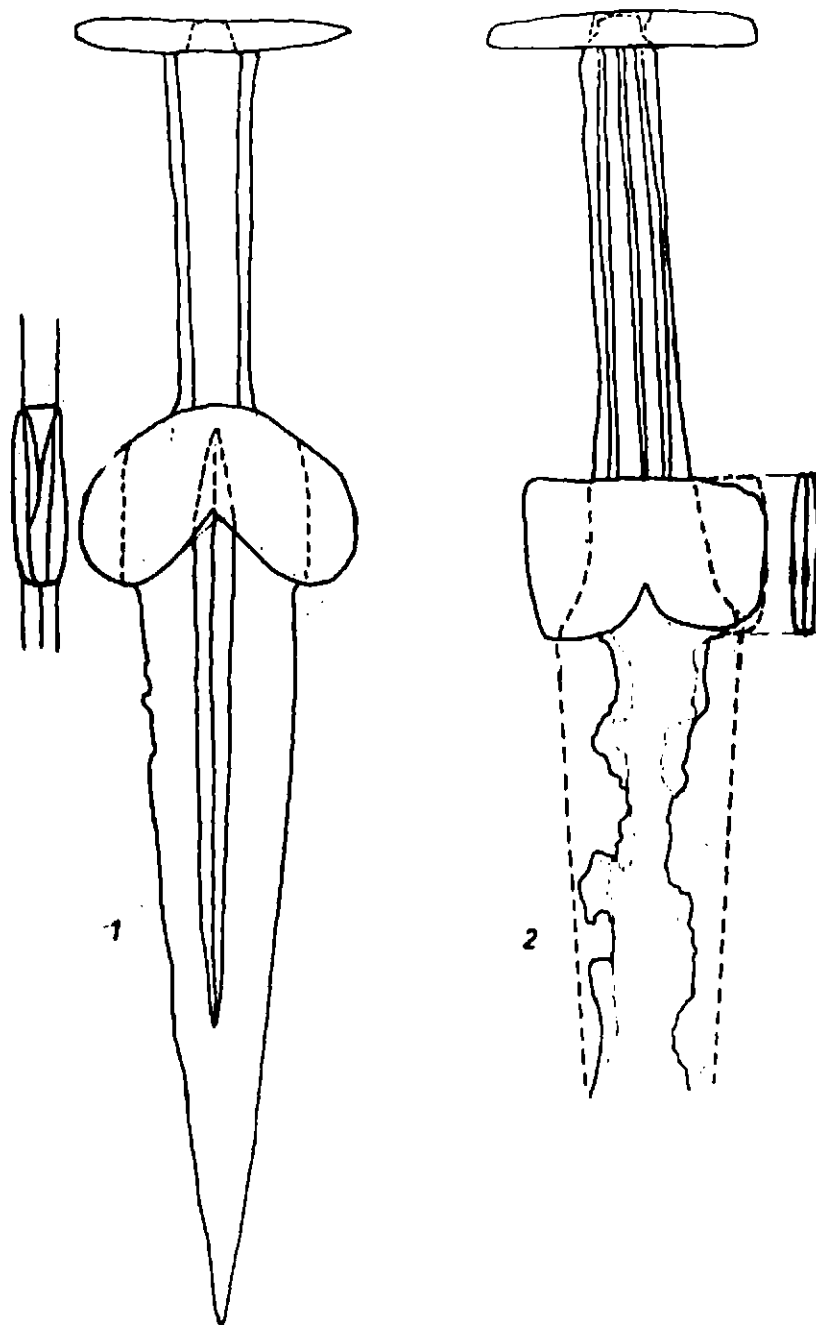

Fig.1.-Desene după radiografiile akinakai-lor de la Măcișeni (1)
și Ferigile - Tum.1 M1 (2).

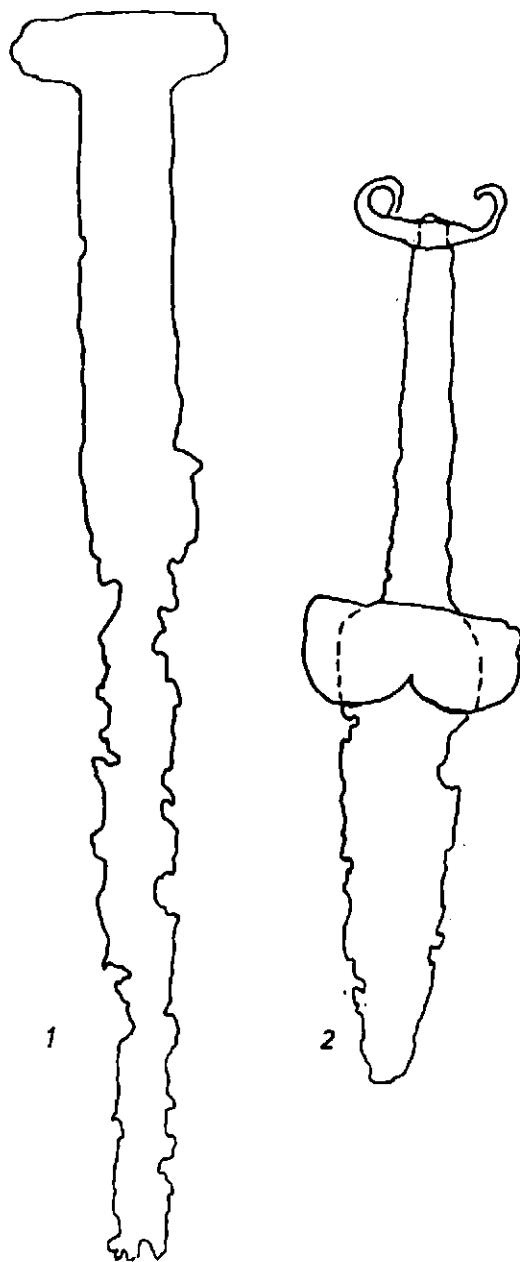

Fig.2.-Desene după radiografiile akinakai-lor de la Bîrseşti. Tum.1 (1) şi Cipău (2).

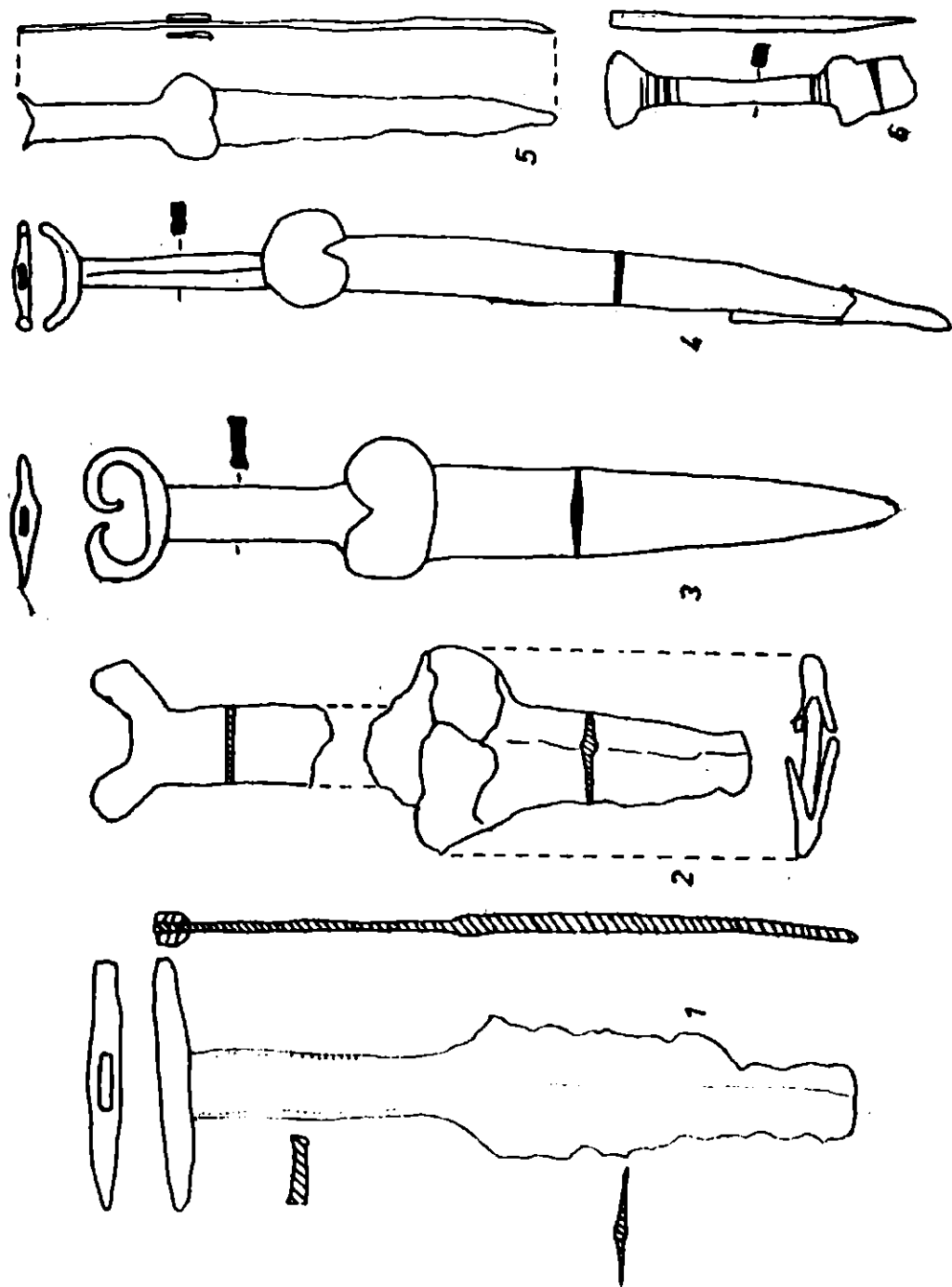

Fig.3.-Akinakai descoperiți la Agapia (1), Teiuș - M2/1969 (2);
Băița - M7 (3) și M10 (4); Bîrsești - T.XXV M1 (5) și
Rădeni (6).

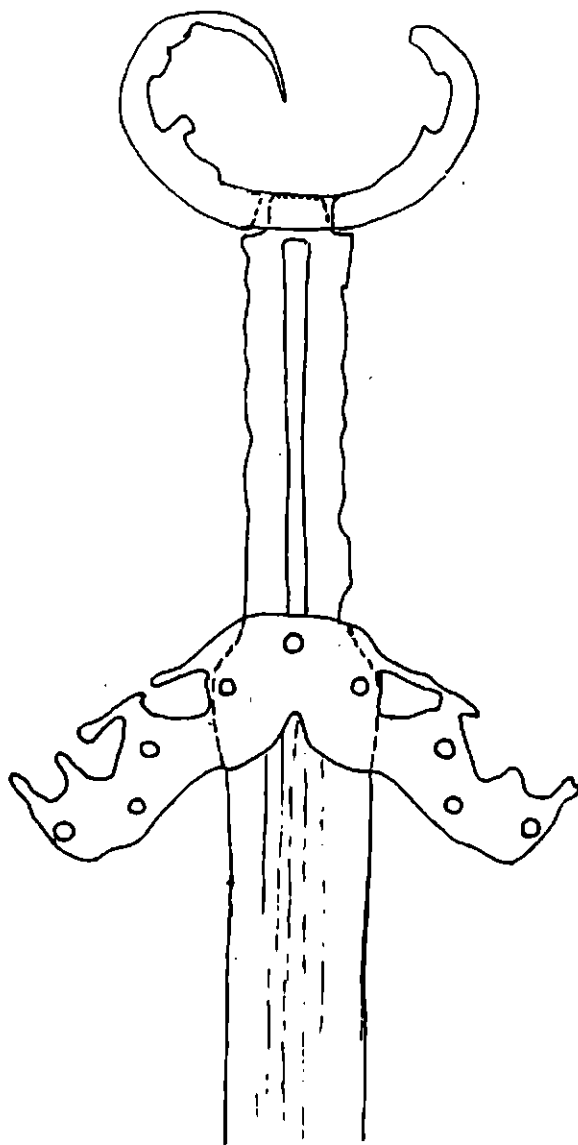

Fig.4.-Desen după radiografia sabiei de la Dobolii de Jos.

pierdută probabil din vechime -, s-a putut stabili că bara transversală, mînerul și lama au fost lucrate dintr-o singură bucată de metal⁶ (fig.2/1).

Situația este identică în cazul akinakai-lor de la Ciumbud (mormîntul 2)⁷, Gădălin⁸, Cipău⁹ (1955) și Mirăslău¹⁰, care sînt prevăzute cu o bară transversală la mîner, sau a celor cu antene de la Bîrsești¹¹ (T.XXV m.1 (fig.3/5) și Mînzătești¹².

În privința gardei, cordiformă și alcătuită din doi lobi, ea este în majoritatea cazurilor din fier, fiind lucrată separat din două plăci, adăugate ulterior corpului pumnalului prin batre la cald. De obicei plăcile sînt dispuse pe suprafața lată a lamei și cu lobi orientati spre vîrf. Doar piesa de la Băița (mormîntul 7)¹³ are lobi gardei orientați spre mîner. (fig.3/3). Marginile plăcilor s-au unit și suprapus pe alocuri prin batre la cald.

Interesant este însă akinakes-ul de la Teiuș¹⁴ ale cărui plăci învâluie muchiile lamei, unirea lor făcîndu-se deasupra nervurii mediane de pe mijlocul lamei (fig.3/2).

O modalitate aparte de prindere a gărzii se constată însă la sabia de la Dobolii de Jos¹⁵. În formă de V cu vîrfurile în sus, dar cu laturile mult depărtate, garda respectivei săbii este formată de asemenea din două plăci late prinse între ele prin nituri așezate simetric: a) un nit pe mijlocul gărzii și al lamei, în partea superioară, b) oțta un nit la jumătatea lățimii gărzii, în dreptul marginii lamei, c) cîte trei nituri, dispuse în V pe jumătatea exterioară a gărzii, ce serveau doar pentru prinderea celor două plăci ale gărzii¹⁶ (fig.4).

Din analiza radiografiilor se constată că locul de amplasare al gărzii era gîndit încă din timpul prelucrării mînerului și lamei. Astfel akinakes-ul din tumulul 1, mormîntul I de la Ferigile¹⁷ are un mîner ce se lărgeste relativ treptat spre umărul ce-l desparte de lamă¹⁸ (fig.1/2).

O situație oarecum asemănătoare se constată în cazul sabiei de la Dobolii de Jos - mînerul este prevăzut în partea inferioară cu un umăr scurt ce se continuă apoi drept în lamă (fig.4).

În schimb akinakai-i de la Măcișeni¹⁹ (fig.1/1) și Cipău²⁰ (fig.2/2) prezintă o bruscă și accentuată lățire a umărului ce se continuă printr-o linie curbă, lungă cît lățimea gardei, și care apoi se îngustează, din nou brusc, la baza lamei ce are forma unui triunghi ascuțit.

Pentru o mai mare stabilitate a gărzii se constată o predilecție a amplasării părții ei superioare la nivelul umărului, doar în cazul piesei de la Ferigile (Tum.1 m.I) umărul aflîndu-se în dreptul părții inferioare a gărzii. Dar în acest ultim caz stabilitatea s-a obținut prin ușoara lățire a mînerului.

Cele de mai sus au fost consemnate cu scopul de a contribui la cunoașterea mai aprofundată a modului de prelucrare și de înfățișare a uneia dintre cele mai răspîndite arme din perioada sec.VI-V f.e.n. Analizele radiografice viitoare, și în special ale pieselor ce sînt lucrate din fier și bronz, se impun cu o stringentă necesitate. Ne gîndim în special la akinakai-i de la Curtea de Argeș²¹ și Mărișelu²², care au mînerul din bronz și lamele din fier.

- 1 C.Buzdugan, Pumnale hallstattiene tîrzi pe teritoriul Romîniei, în Cercetări arheologice, II, M.I.R.S.R., 1976, p.239-266, cu bibliografia; Val.Vasiliev, Sciîii agatîrşi pe teritoriul Romîniei, Cluj-Napoca, 1980, p.78-88, pl.10-14, cu bibliografia; Val.Vasiliev, Acta MN, 15, 1978, p.101-106; C.Buzdugan, SCIV, 31, 1980, 4, p.623-628.
- 2 C.Buzdugan, Cercetări arheologice, II, MIRSR, 1976, p.254-257.
- 3 Radiografii efectuate în laboratorul de investigaţii al Muzeului Naţional de Istorie al R.S.R. de către colegii Carmen Colţoş şi Gheorghe Niculescu. Clişeele se păstrează în radiofototeca laboratorului.
- 4 Analizele radiografice nu confirmă ipoteza lui V.Mihailescu - Bîrliba şi I.Untaru din Memoria antiquitatis, III, Piatra Neamţ, 1971, p.443-444 care analizînd akinakes-ul de la Agapia (fig.3/1 în articolul nostru) sînt de părere că "mica bucată de metal din care se făcea bara transversală era, probabil, încălzită şi apoi despicată la un capăt de o daltă ascuţită; urma introducerea în despicătura astfel obţinută a tijeî mînerului care era fixată prin ciocînire de bara transversală". Autorii citaţi se lasă influenţaţi de tehnica de prelucrare a topoarelor de luptă din fier, cu două tăişuri, hallstattiene. A se vedea în acest sens B.A.Sramko, L.D.Formin şi L.D.Salutov, în "Arheologija", t. XXIII, Kîiv, 1970, p.51-53, fig.9.
- 5 C.Buzdugan, op.cit., p.240, nr.9/1, fig.8/11.
- 6 Radiografia 2275, nr.inv.MIRSR - 69.423.
- 7 Şt.Ferenczi, AMN, 2, 1965, p.91, fig.7; C.Buzdugan, op.cit., p.241, nr.16, fig.2/4.
- 8 V.Wollmann, SCIV, 21, 1970, 2, p.246, fig.1; C.Buzdugan, op.cit., p.245, nr.26, fig.5/4.
- 9 N.Vlassa, Apulum, IV, 1961, p.29, fig.8/1; C.Buzdugan, op.cit., p.241, nr.15/2, fig.8/1.
- 10 C.Buzdugan, op.cit., p.247, nr.36, fig.9/4.
- 11 Ibidem, p.240, nr.9/4, fig.7/1.
- 12 V.Palade şi N.Ciucă, SCIV, 23, 1972, 2, p.288, fig.2/4 şi 3/1; C.Buzdugan, op.cit., p.247, nr.38, fig.9/2.
- 13 V.Vasiliev, Marisia, VI, 1976, p.52-55, fig.21/1.
- 14 Idem, Sciîii agatîrşi ..., p.80, nota 413, nr.36, pl.13/3.
- 15 Ibidem, p.79, nota 413, nr.23, p.84, pl.14/3.
- 16 Radiografia 2250. Nr.inv. MIRSR - 32.055.
- 17 Al.Vulpe, Ferigile, 1976, p.58-61, 107, pl.XV/3; C.Buzdugan, op.cit., p.243-245, nr.24/1, fig.4/4.
- 18 Radiografia 2238 şi 2266. Nr.inv. MIRSR - 16.109.
- 19 V.Palade, Arheologia Moldovei, II, III, 1964, p.487, fig.1 şi 2; C.Buzdugan, op.cit., p.247, fig.8/3. Radiografia 2267. Nr.inv. MIRSR - 31.771.
- 20 N.Vlassa, op.cit., p.23, fig.4/7; C.Buzdugan, op.cit., p.241, nr.15/1, fig.9/1. Radiografia 2253. Nr.inv. MIRSR - 54.057.

- 21 C.Buzdugan, *op.cit.*, p.243, nr.21/1, fig.4/2. Mîner cu antene.
22 *Ibidem*, p.247, nr.34. Mîner cu bară transversală.

LA MODALITÉ DE RÉALISER DES POIGNARDS DU TYPE "AKINAKES". ETUDE RADIOGRAPHIQUE.

Résumé

Une arme très répandue dans le monde nord-thrace et scythe aux VIe-Ve siècles av.n.è. a été l'akinakes. Dans une récente étude l'archéologue C.Buzdugan (note no.2) a divisé les akinakai en trois principales catégories à plusieurs variantes: A. la fusée se terminant en pommeau; B. la fusée prévue à sa partie supérieure d'une barre transversale; C. la fusée prévue à sa partie supérieure d'antennes.

Cette classification est confirmée par les analyses radiographiques faites pour quelques pièces qui se trouvent au Musée National d'Histoire de la R.S. de Roumanie. En même temps elles ont confirmé le fait que la fusée et la lame, pour les pièces en fer, forment un seul morceau. Mais pour les akinakai qui ont la fusée terminée avec une barre transversale ou avec des antennes on a pu établir, à l'aide des radiographies, qu'on rencontre deux situations: a) la barre transversale ou les antennes sont travaillées séparément et après assemblées, par martelage à chaud à la fusée, b) la barre transversale ou les antennes forment un corps commun avec la fusée.

En ce qui concerne la garde, cordiforme, elle est travaillée séparément de deux plaques rejointes au corps du poignard par martelage à chaud. Les radiographies ont montré de même le trajet de la fusée et de la lame cachée par la garde.

Pour l'avenir il est nécessaire d'effectuer un nombre plus grand de radiographies surtout pour les pièces qui ont la fusée en bronze et la lame en fer.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig.1.-Dessins d'après les radiographies des akinakai de Măcișeni (1) et Ferigile. Tum.1 t.1 (2).

Fig.2.-Dessins d'après les radiographies des akinakai de Bîrsești. Tum 1 (1) et Cipău (2).

Fig.3.-Akinakai découverts à Agapia (1), Teiuș t.2/1969 (2), Băița t.7 (3) et t.10(4), Bîrsești T.XXV t.1(5). et Rădeni (6).

Fig.4.-Dessin d'après la radiographie de l'épée de Dobolii de Jos.